

KONTANTHANTERINGENS EFFEKTER PÅ FÖRETAGANDE

En promemoria av Företagarna i samarbete med:

ICA | HANDLARNAS
FÖRBUND

ICA-handlarnas Förbund är medlemsorganisation för Sveriges ICA-handlare och majoritetsägare i ICA Gruppen. Förbundet representerar 1 496 ICA-handlare och ICA-butikerna samlar totalt omkring 40 000 medarbetare.

Butikerna är en samarbetsorganisation med ca 4 000 butiksföretagare som medlemmar i olika branscher inom handeln.

Företagarna företräder över 70 000 företagare och samhällsbärare och har ca 2000 förtroendevalda. Vi erbjuder nätverk, kunskap och praktisk hjälp samt driver utvecklingen för ett bättre företagarklimat, så att företagare får rätt förutsättningar för att kunna utveckla sin verksamhet och nå sina mål.

Innehåll

Sammanfattning	4
Introduktion.....	5
Riksbankskommitténs uppdrag.....	5
Länsstyrelsernas roll och lokala initiativ	6
Företagares syn på kontanthantering	7
Preferenser.....	7
Hur och hur ofta kontanter lämnas in.....	8
Kontanthantering: Betungande, otrygghet och kostnader.....	10
Säkerhetsrisk för företagare	11
Skillnader hur företagare inom detaljhandeln upplever kontanthantering.....	12
Slutsats och diskussion	13
Kontanterna minskar.....	13
Digital infrastruktur.....	13
Övergripande ansvar	13
Ökade resurser till länsstyrelserna	13
Kommentarer kring Riksbankskommitténs förslag	13
Referenser	15

Om undersökningen

Utskick till 4 278 deltagare i Företagarnas panel och till medlemmar i ICA-handlarna och Butikerna. Rådata från grupperna sammanfogades.

1789 svar (1721 slutförda) varav 1 010 företag som accepterar kontanter.

Företagarnas panel: 342 företagare (31 procent) accepterar kontanter och svarade på frågor om kontanthantering.

ICA-handlarna/Butikerna: 668 företagare (99 procent) accepterar kontanter och svarade på frågor om kontanthantering.

Sammanfattning

Mängden kontanter i omlopp i Sverige minskar trendmässigt till förmån för digitala lösningar. Trots den succesiva minskningen kommer kontanter fortsatt utgöra en del av betalkedjan och många företagare behöver fortsatt hantera kontanter i sina verksamheter. Därför är det av största vikt att kontanthantering fungerar i hela landet, både för företagare och privatpersoner.

- > Endast en av tjugo företagare som accepterar kontanter föredrar kontanter som betalmedel.
- > 39 procent upplever att det medför problem för verksamheten att hantera kontanter.
- > Kontanthantering upplevs som betungande, kostsamt och skapar otrygghet hos företagare. De främsta problemen som företagare upplever är att det är höga avgifter för att köpa och växla in kontanter, att det innebär en säkerhetsrisk för verksamheten, att bankerna inte tar emot kontanter och att det kräver mycket administration.
- > 60 procent av de företagare som hanterar kontanter lämnar in kontanter oftare än en gång per månad.
- > Det vanligaste sättet att lämna in kontanter är att ett värdebolag hämtar upp kontanterna.
- > Stad och land. Det finns skillnader i användande och upplevelser av att hantera kontanter beroende på geografisk placering.
- > Infrastrukturen kring betaltjänster behöver stärkas. Både fortsatt utbyggnad av infrastruktur för att möjliggöra för digitala betaltjänster och att kontanthantering fungerar tillfredställande för både företagare och privatpersoner.
- > Det behövs ett samlat grepp kring kontanthantering, för att säkerställa att kontantflödet fungerar tillfredställande. Detta övergripande ansvar för kontanthantering bör Riksbanken ha.
- > Omställningen till ett kontantfritt samhälle, eller ett samhälle med begränsad mängd kontanter, kräver tid. Tid att etablera nya lösningar, att säkra tillgänglighet för grundläggande betaltjänster i hela landet. I denna process är det viktigt att kostnaderna för kontanthantering inte enbart får bäras av företag och de individer som handskas med kontanter.

Introduktion

Denna promemoria är en sammanställning av resultaten av den enkät som skickades ut till Företagarnas företagarpånel samt ICA-handlarna och medlemsföretag från Branschsammanlutningen Butikerna under slutet av 2017. Bland de 1 789 företagare som svarade på undersökningen var det 1 010 företag som accepterade kontanter. Promemorian redogör för företagares syn på kontanthantering. Företagarpanelen utgörs av företagare som är verksamma inom många olika branscher, men det är tydligt att det är främst inom handel som kontanter används i störst utsträckning.

I Sverige går utvecklingen mot ett kontantfritt samhälle fort i relation till jämförbara länder. Vi ligger i framkant när det gäller utveckling av, tilltro till och användning av digitala betaltjänster. Konsumenters förändrade köpbeteende i kombination med bankernas minskade kontantservice bidrar till att utvecklingen skyndas på. Det finns de som spekulerar i att Sverige kommer att bli det första kontantlösa samhället i världen.¹

Samtidigt är kontanter nödvändigt för flera grupper i samhället och den snabba omställningen ställer till problem. I takt med att kontanterna minskar i omlopp monteras den fysiska infrastrukturen ner som byggs upp för att hantera och underlätta kontantflödet. När infrastrukturen monteras ner innebär leder det till minskad tillgänglighet, att det blir dyrare och mer betungande att hantera kontanter, vilket resulterar i att kontantanvändandet minskar ytterligare. Det minskade kontantanvändandet och nedmonteringen av den fysiska infrastrukturen samverkar till att skapa en spiral som leder till en hastig minskning av mängden kontanter. Om vi är på väg mot ett kontantlöst samhälle måste omställningen och anpassningen få ta tid för att säkerställa att det finns trygga och stabila betaltjänster som är tillgängliga för företagare, privatpersoner och organisationer i hela landet.

Riksbanken utreder till följd av det minskade kontantanvändandet möjligheterna att införa en digital centralbankspeng. En s.k. e-krona², som ska säkerställa allmänhetens fortsatta tillgång till ett statligt garanterat betalmedel.

Antalet bankkontor som tar emot kontanter har minskat drastiskt de senaste åren. Tar man exemplet Östergötland så fanns det 2011 42 bankkontor som tog emot kontanter medan 2017 hade dessa minskat till 16 stycken.³ Detta påverkar såklart inte enbart företagare utan även privatpersoner och civilsamhälle.

Riksbankskommitténs uppdrag

Frågan om tillgången till kontanter har blivit en viktig samhällsfråga de senaste åren allteftersom kontanterna minskar, fler bankkontor stänger ner

¹ KTH, 2015

² Riksbanken, 2018

³ Länsstyrelsen, 2017

och allt färre av de som finns kvar erbjuder kontantservice. Att hantera kontanter har blivit mer betungande och kostsamt. Flera partier har engagerat sig i frågan i riksdagen och på senhösten 2016 gav finansutskottet regeringen i uppdrag att tillsätta en parlamentarisk kommitté, där samtliga riksdagspartier ingår. Riksbankskommittén genomför en översyn av det penningpolitiska ramverket och lagen om Sveriges riksbank. Att bland annat se över vilket ansvar Riksbanken bör ha för kontantförsörjningen i samhället för att säkerställa tillgången på grundläggande betaltjänster. Riksbankskommittén lämnade sitt delbetänkande i juni 2018.⁴

I dagsläget är det övergripande ansvaret för vem som ska se till att kontanthantering fungerar i hela landet till en rimlig kostnad otydligt. Att det övergripande ansvaret för kontanthantering har förflyttats från Riksbanken till flera olika aktörer har visat sig vara problematiskt och det är en orsak till att kontanthantering fungerar otillfredsställande för både företagare och privatpersoner runt om i landet. Det välkomnas därför att kommittén anser att Riksbanken bör ges det övergripande ansvaret för kontanthantering i Sverige.

Riksbankskommittén anser att det i första hand är marknaden som ska tillhandahålla grundläggande betaltjänster till företag och privatpersoner, men gör bedömningen att det inte kommer att upprätthållas på kommersiell grund i allt större delar av landet. Företagarna delar den bilden. Antalen bankkontor med kontantservice har minskat väsentligt under de senaste åren och kommer sannolikt att fortsätta minska, vilket får effekter för de företagare som i stor utsträckning använder bankkontor för att deponera sina kontantkassor.

Länsstyrelsernas roll och lokala initiativ

Länsstyrelserna gör varje år en sammanställd rapport för att undersöka hur behovet av betaltjänster uppfylls runt om i Sverige. I 2017 års rapport skriver de att kontantintensiva företag påtalar att det blir svårare att sätta in sina dagskassor vilket leder till dyrare och mer tidskrävande lösningar.⁵

I länsstyrelsernas rapport för 2017 beskrivs hur kontanthantering fungerar mindre tillfredsställande på flera platser i landet. I sådana lägen har länsstyrelsen ansvar för att hitta lokala lösningar. Detta görs på olika sätt på olika platser men ett exempel är recyclingmaskiner som möjliggör insättning av dagskassor för företag och föreningar, samtidigt som det fungerar som en uttagsautomat för privatpersoner. Dessvärre medger länsstyrelserna i sin gemensamma rapport för 2017 att utmaningen för att tillgodose en tillfredsställande hantering av kontanter är svår att uppnå med nuvarande utveckling.

Det finns flera goda exempel där företagare själva startat en form för hantering av kontanter lokalt. Denna typ av initiativ kan idag få finansiering via länsstyrelserna. Riksbankskommittén föreslår att förordningen (2014:139) om statligt stöd till tillhandahållare av grundläggande

⁴ Regeringen, 2018

⁵ Länsstyrelsen, 2017

betaltjänster utvidgas så att stöd även kan utbetalas till företag som möjliggör för andra företag att tillhandahålla grundläggande betaltjänster. Företagarna välkomnar denna typ av incitament som underlättar för företagare att bidra till att lösa utmaningarna för sig själva och andra företag. Det är ett bra och viktigt komplement till Riksbankskommitténs förslag om ökade krav på bankerna.

Företagares syn på kontanthantering

Det är tydlig att handel är den bransch som dominerar när det gäller kontanthantering. Hela 73 procent av de företagare som svarat på enkäten driver företag inom den branschen.

Företagare i glesbygd accepterar kontanter som betalmedel i större utsträckning, hela 7 av 10 gör det. Jämfört med företagare i städerna där kring 5 av 10 företagare accepterar kontanter. En bidragande orsak till denna skillnad är sannolikt skillnader i den digitala infrastrukturen vilken är en grundförutsättning för att möjliggöra andra betalsätt än kontanter. Det kan också finnas demografiska faktorer som påverkar.

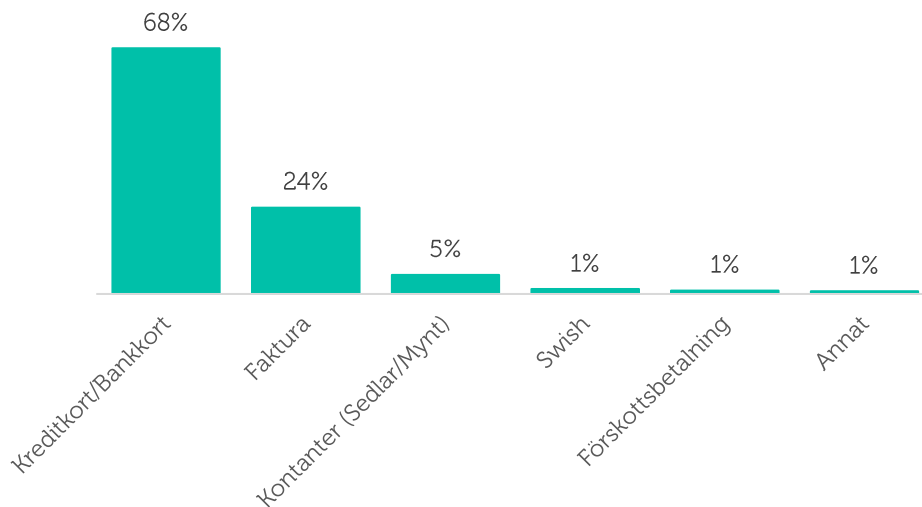
Det finns en relation mellan företagarens ålder och deras benägenhet att acceptera kontanter. 81 procent av de företagare som är mellan 16-44 år tar emot kontanter, medan endast 33 procent av de som är över 65 år gör det. Ju äldre företagaren är desto mindre benägen är denne att acceptera kontanter. Vi ser även att företagsstorlek påverkar, ju fler anställda företaget har desto större andel accepterar kontanter.

Preferenser

En stor andel av företagen inom handeln accepterar kontanter. Men vad tycker de egentligen om kontanter som betalmedel? Föredrar de egentligen andra betalsätt? Resultaten från enkäten visar tydligt att svaret på den frågan är ja.

Endast en av tjugo företagare som accepterar kontanter föredrar kontanter som betalmedel i sitt företag.

Vilket betalmedel för betalningar i ditt företag föredrar du?

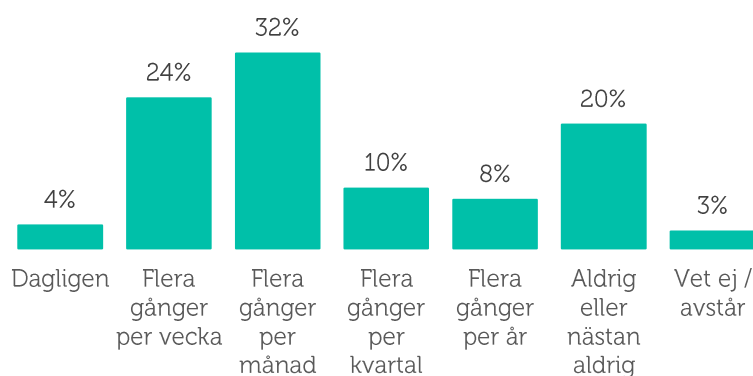
Population: företagare som accepterar kontanter.

För de företagare som är verksamma där den digitala infrastrukturen är tillfredställande kan vi anta att kortbetalningar upplevs som smidigare, mindre riskfyllt och att det är förknippat med mindre administration. Dock fungerar den digitala infrastrukturen inte överallt. Även om den stora majoriteten företagare föredrar andra betalsätt anser många att det fortsatt är viktigt att kunder har möjlighet att betala med kontanter, då delar av deras kundbas endast använder sig av kontanta betalmedel.

Hur och hur ofta kontanter lämnas in

Det är stora skillnader gällande hur ofta företagare lämnar in kontanter. Sannolikt är detta kopplat till hur stor del av deras omsättning som utgörs av kontanter och därmed hur mycket kontanter de hanterar samt avståndet till insättningsmöjligheter.

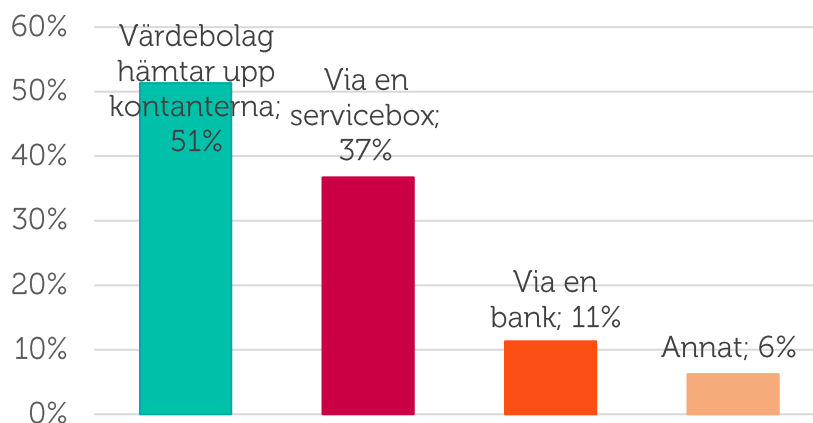
Hur ofta lämnar du in kontanter?

Population: företagare som accepterar kontanter

Företagare på landsbygd lämnar in kontanter mer sällan än företagare i städerna. Även metod för insättning varierar, del av variationen kommer av geografiska skäl. Vanligast förekommande är att värdebolag hämtar upp kontanterna.

Vilket av följande alternativ använder du för att lämna in kontanter?

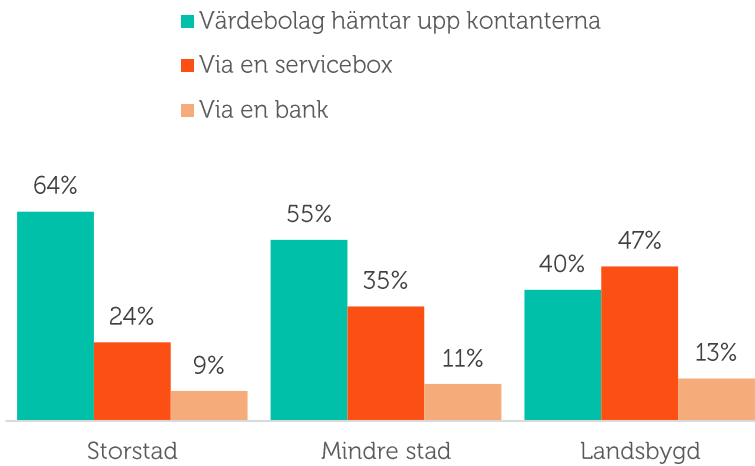

Population: företagare som accepterar kontanter och lämnar in kontanter minst flera gånger per år.

I städerna dominerar svarsalternativet att värdebolag hämtar upp kontanterna. En anledning till att det är mindre vanligt på landsbygden är att värdebolagen inte täcker alla orter och områden. På landsbygden är det istället betydligt vanligare att företagare lämnar in kontanter via servicebox. 47 procent av de företagare som är verksamma på landsbygden lämnar in via servicebox jämfört med 24 procent i städerna.

I samtal med företagare har vi fått höra om hur det finns exempel på företagare som åker 10-tals mil för att möta upp värdebolagen, då deras område inte täcks i värdebolagens rutt. Detta innebär ökade kostnader, administration och risktagande för företagaren. Denna bild bekräftas av de öppna svaren i enkäten.

Vilket av följande alternativ använder du för att lämna in kontanter?

Population: företagare som accepterar kontanter och lämnar in kontanter minst flera gånger per år.

Att en relativt låg andel går till en bank för att lämna in kontanter kan vara en spegling av den bristande tillgängligheten på bankkontor som erbjuder kontantservice.

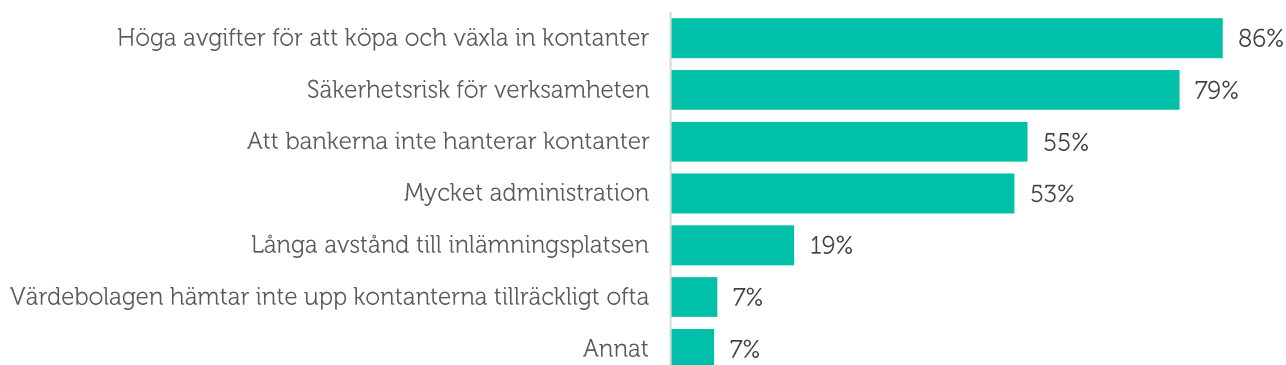
Kontanthantering: Betungande, otrygghet och kostnader

Hela 4 av 10 företagare som hanterar kontanter i sin verksamhet upplever att själva kontanthanteringen medför problem i verksamheten. I resultaten från enkäten får vi veta mer om hur problembilden ser ut och vilka delar av kontanthanteringen de upplever som mest problematiska.

4 av 10 företagare upplever att kontanthanteringen medför problem.

Det är främst de höga avgifterna för att köpa in och växla in kontanter och att det upplevs vara en säkerhetsrisk som utmärker sig i resultaten. Att banker inte hanterar kontanter i tillräcklig utsträckning och att kontanthanteringen medför mycket administration upplevs av majoriteten av företagarna som problematiskt.

Vilka problem medför hantering av kontanter i din verksamhet?

Population: företagare som accepterar kontanter och upplever att hantering av kontanter i allmänhet medför problem i sin verksamhet.

Företagare på landsbygd anger att avståndet till inlämningsställen är tre gånger mer problematiskt jämfört med företagare i städerna.

Ett intressant resultat av undersökningen är att företagare som är verksamma i städerna upplever att kontanthantering utgör problem i samma utsträckning som företagare på landsbygd. Detta trots att de senare sannolikt har sämre förutsättningar att hantera kontanter sett till den fysiska infrastrukturen.

Säkerhetsrisk för företagare

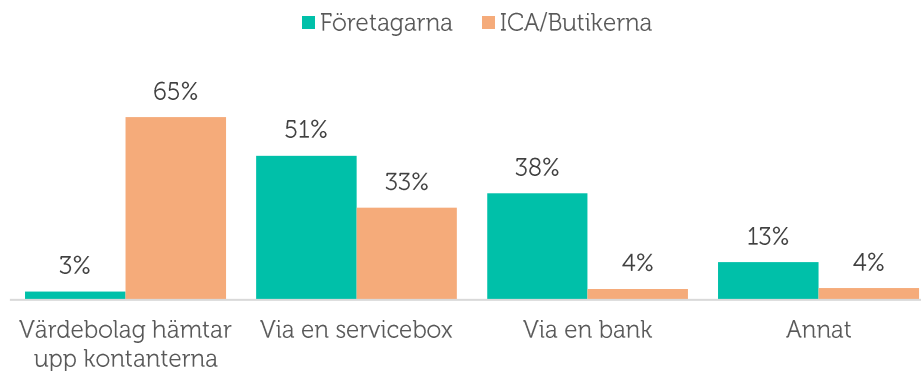
Här blir den oro många företagare upplever tydlig. Att hantera kontanter både upplevs som och utgör en reell risk företagare, anställda och verksamheten. Endast en av tre företagare i stadsmiljö anser att polisnärvaron är tillräcklig för att det ska känna sig trygga. För företagare på landsbygden är det endast en av fyra. Faktum är att en av tre företagare har blivit utsatt för någon form av brott de senaste fem åren och kontanter utgör ytterligare en riskfaktor att utsättas för brott.⁶ Därför är det viktigt att kontanthanteringen är säker, med goda möjligheter att deponera dagskassar för företagare och organisationer.

⁶ Företagarna, 2016

Skillnader hur företagare inom detaljhandeln upplever kontanthantering

I resultaten framkommer en del skillnader mellan Företagarnas respektive ICA-handlarnas och Butikernas medlemmar. Bland annat handskas de senare med betydligt större dagskassor, vilket får effekter på hur de hanterar kontanterna och vilka utmaningar de upplever.

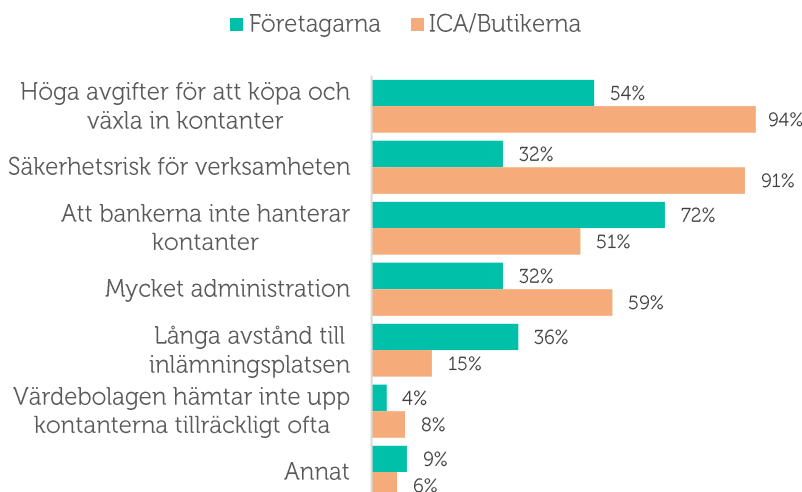
Vilket av följande alternativ använder du för att lämna in kontanter?

Population: företagare som accepterar kontanter och lämnar in kontanter minst flera gånger per år.

ICA-handlarna och Butikernas medlemmar upplever kontanthanteringen som mer problematisk. Hela 9 av 10 utav dessa upplever att det utgör en säkerhetsrisk för verksamheten och att de höga avgifterna är problematiska, 6 av 10 uppger att det är tungt administrativt. Det främsta problemet för Företagarnas medlemmar som hanterar kontanter är att bankerna inte hanterar kontanter, vilket 7 av 10 anger.

Vilka problem medför hantering av kontanter i din verksamhet?

Population: företagare som accepterar kontanter och upplever att hantering av kontanter i allmänhet medför problem i sin verksamhet.

Skillnaderna syns också i vad företagare anser behöver göras för att kontanthanteringen ska fungera bättre. Viktigaste åtgärden för ICA-

handlarnas och Butikernas medlemmar är att det bör bli billigare att anlita värdebolag. Något de och Företagarnas medlemmar däremot är eniga om är åsikten om att lagstiftningen bör ändras så att bankerna måste ta emot kontanter.

Slutsats och diskussion

Kontanterna minskar

Mängden kontanter minskar succesivt i samhället och vi kan mycket väl vara på väg mot ett kontantfritt samhälle på sikt. Det behövs rätt förutsättningar för att företagare ska kunna hantera kontanter. I takt med att kontanterna minskar i omlopp monteras även infrastrukturen ned, som en gång byggts upp för att möjliggöra hantering och underlätta kontantflödet. Detta medför utmaningar och problem. Det finns flera positiva effekter av att kontanterna minskar i omfattning, men så länge företagare måste hantera kontanter behöver det finnas goda förutsättningar för det. Det är tydligt att det finns behov av att infrastrukturen och möjligheterna för företagare att hantera kontanter stärks.

Digital infrastruktur

Den digitala infrastrukturen behöver fortsatt utvecklas för att bredbandsanslutningar ska nå ut till hela Sverige, särskilt på glesbygden. Det finns flera länsstyrelser som rapporterar om att den digitala infrastrukturen saknas för att kunna använda digitala lösningar, exempelvis fjällvärlden är hårt utsatt. Just fjällvärlden är starkt beroende av sin besöksnäring och problemet kring kontanthantering där är förstås stort. Företagarna anser att det är av största vikt att den digitala infrastrukturen är tillfredsställande i hela landet för att företagare även på landsbygden ska ha möjlighet till de digitala lösningarna som är självklara i de urbana områdena.

Övergripande ansvar

Det övergripande ansvaret för kontanthantering har förflyttats från Riksbanken till flera olika aktörer. Detta har visat sig vara problematiskt och är en anledning till att kontanthanteringen fungerar otillfredsställande för många företagare runt om i landet. Riksbanken bör åter få det övergripande ansvaret för att kontanthanteringen ska fungera tillfredsställande.

Ökade resurser till länsstyrelserna

Det är viktigt att länsstyrelserna har tillräckliga resurser för att bevaka, vid behov stärka de grundläggande betaltjänsterna så att de motsvarar samhällets behov och stötta lokala initiativ.

Kommentarer kring Riksbankskommitténs förslag

För att säkerställa tillgången till grundläggande betaltjänster föreslår Riksbankskommittén att vissa banker (i dagsläget sex till antalet) ska bära ansvaret att tillhandahålla rimlig tillgång till kontanttjänster. De ska vara skyldiga att tillhandahålla kontantuttag och dagskassehantering i sådan utsträckning att det finns en rimlig tillgång till dem i hela landet. Att

tillgången på kontanttjänster ska stärkas är bra och att tillgång definieras som avstånd anser Företagarna är rimligt.

Om de beskrivna kraven för tillgänglighet inte möts av dessa banker kan sanktioner bli aktuella. Dock är det ej okomplicerat en statlig aktör ställer denna typ av krav på privata aktörer. Konkurrensverket lyfter kritik mot Riksbankskommitténs lagförslag för att trygga tillgången till kontanter. Enligt Konkurrensverket riskerar förslaget att hämma konkurrensen mellan banker, minska incitamenten till nya lösningar, öka kostanden för konsumenter och minska effektiviteten på marknaden.

Den försämrade infrastrukturen för kontanthantering har inneburit att kostnaderna har ökat. Bland annat då avstånden ökat till fasta inlämningsställen och då fler behöver använda värdebolag – som de i vissa fall måste köra långt för att möta upp. Dessa ökade kostnader för den nedmonterade fysiska infrastrukturen har landat på företagaren.

Riksbankskommittén uppskattar att kostnaderna för bankerna att uppfylla de föreslagna kraven kommer uppgå till mellan 8-15 miljoner per år. Dessa kostnader kommer att skjutas ner i bankernas kedja och mycket sannolikt är det i slutändan företagare som får bära notan för den ökade tillgängligheten som kommer allmänheten till nytta. Risken finns att kostnaderna för kontanthantering ytterligare kommer att öka.

Referenser

1. KTH (2015). Cashless future for Sweden?
2. SvD (2016). Då blir Sverige kontantlöst.
3. Riksbanken (2018). Nästa steg: en teknisk lösning för e-kronan.
4. Länsstyrelsen (2017). Bevakning av grundläggande betaltjänster 2017.
5. Regeringen (2018). Tryggad tillgång till kontanter, SOU 2018:42.
6. Länsstyrelsen (2017). Bevakning av grundläggande betaltjänster 2017.
7. Företagarna (2016). Brott mot företagare.

Häng med i debatten
och följ *@foretagarna*
på Twitter, Instagram,
Linkedin och Facebook!

företagarna

Kontakt

Företagarna Sverige Service AB, Rådmansgatan 40, 106 67 Stockholm
08 - 406 17 00 | info@foretagarna.se | foretagarna.se